

**МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПОПЕРЕДЖЕННЯ
КРИМІНАЛЬНО ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ**

Назимко Єгор Сергійович

*доктор юридичних наук, старший науковий співробітник,
майор поліції,
перший проректор
Донецький державний університет внутрішніх справ*

Тіточка Тетяна Ігорівна

*кандидат юридичних наук, докторант докторантури
Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

На сьогоднішній день кримінальне законодавство потребує сучасних, альтернативних репресивним, видів кримінально-правового впливу на кримінальних правопорушників. Особливої актуальності це набуває у відношенні неповнолітніх осіб, які є уразливими суб'єктами кримінальної відповідальності. Одним із найбільш прогресивних способів взаємодії з кримінальними правопорушниками є медіація, що пояснюється низкою факторів: 1) медіація відповідає принципам гуманізму та економії репресії; 2) через медіатора потерпілий та суб'єкт кримінального правопорушення мають змогу знайти «точки дотику» та дійти до єдиного бачення розвитку подальших взаємовідносин; 3) медіація сприяє розвитку кримінального законодавства як у питанні взаємодії з правопорушником, так і з потерпілим, а тому є засобом кримінально-правового, віктимологічного та кримінального процесуального впливу. Враховуючи вказане, пропонуємо зупинитись на цьому питанні більш детально.

Відтак, сучасне кримінальне право може розглядати медіацію як один із шляхів боротьби з кримінальними правопорушеннями неповнолітніх осіб, що вже давно реалізується у зарубіжних державах. Як зауважує А. Біцай, дедалі більше європейських держав запроваджують в національні системи кримінальної юстиції нові заходи щодо вирішення кримінально-правових конфліктів, такі, як відновне правосуддя, зокрема й медіацію «між жертвою та правопорушником». У деяких країнах такі підходи є звичним явищем, тоді як в інших їх запровадження перебуває лише на початковому етапі. Відновне правосуддя є новою моделлю реагування на злочинну поведінку, яка

враховує баланс інтересів потерпілого, правопорушника та суспільства, оскільки основною метою тут є не покарання, а примирення підозрюваного (обвинуваченого) з потерпілим (що, як правило, здійснюється за участю адвоката) та відшкодування збитків. На сьогодні програми примирення діють в Австралійському Союзі, Великій Британії, Канаді, Королівстві Нідерландів, Новій Зеландії, Республіці Польщі, Сполучених Штатах Америки, Федеративній Республіці Німеччині, Французькій Республіці, Чеській Республіці та інших країнах [1, с. 8]. Варто звернути увагу на те, що надання неповнолітньому правопорушнику можливості поспілкуватись зі своєю жертвою може мати не тільки практичну користь для останньої, а і дозволить підлітку усвідомити ступінь вини за рахунок сприйняття реальної людини, яка постраждала від його протиправних дій. За допомоги роботи медіатора дитині надається можливість обрати правильний курс спілкування, достатній для з'ясування істинної причини девіації та можливого способу її виправлення.

Поняття «медіація» походить від латинського «mediare», що означає посередництво. Вчені визначають медіацію як самостійний спосіб у системі альтернативних підходів до вирішення конфліктів, який полягає в забезпеченні прийняття сторонами самостійного компромісного взаємоприйняттого рішення зі спору в процесі безпосереднього або опосередкованого спілкування за сприяння обраної сторонами за взаємною згодою незалежної третьої особи [2, с. 153]. Закон України «Про медіацію» визначає її також як позасудову добровільну, конфіденційну, структуровану процедуру, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [3]. Медіація належить до так званих альтернативних способів вирішення спорів, скорочена назва – ADR (Alternative Dispute Resolution). Поняття ADR було введено у практику в 70-х роках XX ст. у Сполучених Штатах Америки і вже через десять років набуло досить широкого застосування. Без медіаторів у сфері економіки, політики, бізнесу в цій державі не відбувається жоден серйозний переговорний процес [4, с. 18]. Участь медіатора дозволяє кримінальному правопорушнику та потерпілому з'ясувати проблемні питання, встановити можливі способи відшкодування шкоди та знайти компроміс. Наявність такого досвіду також сприяє утриманню підлітка від наступної кримінально протиправної діяльності шляхом сформованої моделі негативних наслідків, завданих конкретній особі. Психологи вже давно дійшли до висновку, що безпосередній контакт осіб, які спілкуються наживо, сприймається більш серйозно.

В сучасному світі функціонує Національний інститут вирішення спорів, який розробляє нові методи медіації, діють приватні та державні служби медіації. Великий вплив має Американська арбітражна асоціація (American Arbitration Association), яка затвердила свої Правила третейського розгляду (арбітражу) та медіації, що використовуються, зокрема, і під час розгляду внутрішніх спорів [5, с. 250]. Процедура медіації – це спосіб врегулювання суперечок за сприяння медіатора на основі добровільної згоди сторін задля досягнення ними взаємоприйняттого рішення. Це процес, під час якого учасники конфлікту через посередництво одного або кількох незалежних і нейтральних осіб (медіаторів) приходять до угоди щодо суперечливих питань, причому медіатор не має права втручатися в діяльність сторін і схиляти їх до будь-якого рішення. Наділення сторін можливістю і правом контролювати не тільки зміст прийнятого рішення, а й процес його пошуку і вироблення – ключова особливість медіації. Саме вона виділяє медіацію в системі способів врегулювання конфліктів і запобігання відхиленням у поведінці особи [5, с. 250]. Принципи медіації, зазначені в Законі «Про медіацію», орієнтовані на зародження в процесі переговорів певної співпраці. Процедура медіації здійснюється при взаємному волевиявленні сторін на основі чотирьох головних принципів: – добровільності; – конфіденційності; – нейтральності; – незалежності та неупередженості медіатора; – самовизначення та рівності прав сторін медіації [3].

Таким чином, проведене дослідження дозволило підсумувати, що медіація на сьогоднішній день має бути визнана повноцінним способом попередження кримінально протиправної діяльності неповнолітніх осіб. Основною перевагою цього заходу є дотримання міжнародних вимог в частині гуманного підходу до процесу відправлення правосуддя у відношенні підлітків та застосування альтернативних способів кримінально-правового впливу. Зарубіжний досвід свідчить про дієвість вказаної процедури, у зв'язку із чим прийняття у 2021 році Закону України № 1875-IX «Про медіацію» є ще одним кроком до євроінтеграції нашої країни.

Література:

1. Біцай А.В. Участь адвоката в медіації у кримінальному провадженні у контексті реалізації права на справедливий суд. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 8–9.
2. Спектор О.М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: дис. канд. юрид. наук. 12.00.03. Київ, 2012. 244 с.
3. Закон України від 16 листопада 2021 року № 1875-IX «Про медіацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>

4. Подоковенко Т. Медіація як спосіб альтернативного розв'язання конфліктів: генеза та інституційні засади. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 1 (9). С. 17-22.

5. Серкевич І.Р., Лук'янова Г.Я. Захист інтересів неповнолітніх: застосування медіації в попередженні злочинів. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 249-253.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-257-2-10>

МЕДІАЦІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ СПОСІБ ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

Нестеренко Катерина Олександрівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін факультету № 2
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ*

Лелеко Андрій Миколайович

*кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри державно-правових дисциплін
факультету № 2
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна*

Соціальні норми, такі як норми моралі, звичаї, традиції, різні заборони, корпоративні та правові норми створюють достатні умови для виникнення та розвитку злагоджених різноманітних відносин (соціальних, громадських, суспільних, правових тощо). Проте недосконалість системи приписів (у тому числі прогалини в правовій сфері), низький рівень правової культури та наявний нігілізм у суспільстві призводять до виникнення конфліктів, що значно погіршує якість життя людей, суспільства та держави в цілому.

Зміна сучасних уявлень про вирішення конфліктів різних рівнів, перевага технологій мирного врегулювання конфліктів і переговорів зумовлює перехід українського суспільства на якісно новий рівень взаємовідносин, толерантного ставлення один до одного, пропагування демократичних цінностей. Одним із таких засобів вирішення конфліктів є медіаторство, що проявляється в необхідності та можливості залучення третьої нейтральної особи чи сторони, яка сприятиме налагодженню комунікації між сторонами конфлікту та досягненню згоди.